

BRIEFING PAPER WHISTLEBLOWER PROTECTION IN THE EU

Ενημερωτικό Σημείωμα - Η Καταγγελία Παρατυπιών και η Προστασία Πληροφοριοδοτών στην Κύπρο

Εισαγωγή

Παρά το γεγονός ότι η Κύπρος δεν διαθέτει συγκεκριμένο νόμο για την προστασία των πληροφοριοδοτών και την παροχή δίαυλων αναφοράς, αρκετές ρυθμίσεις είναι ενδεχομένως ικανές να προστατεύσουν δημόσιους και ιδιωτικούς υπαλλήλους που καταγγέλλουν παρατυπίες. Οι πρόσφατες πρωτοβουλίες που πάρθηκαν στον απόηχο περιπτώσεων που έλαβαν δημοσιότητα, συνιστούν πως υπάρχει διάθεση για βελτίωση.

Στην Κύπρο η άσκηση αντιποίνων ενάντια στους καταγγέλλοντες παρατυπιών συνιστά εγκληματική πράξη, τα θύματα της οποίας δικαιούνται αποζημίωση σε περίπτωση οικονομικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης. Η έκβαση ορισμένων υποθέσεων έχει ήδη δείξει ότι οι ρυθμίσεις αυτές μπορούν να προσφέρουν προστασία στους καταγγέλλοντες.

Μέχρι τα μέσα του 2016, Κύπριοι αξιωματούχοι αναθεωρούσαν μία πρόταση για ολοκληρωμένη νομοθεσία σχετικά με την καταγγελία παρατυπιών.

Νόμοι, Θεσμοί και Διαδικασίες

Φαίνεται να υπάρχει προστασία για τους δημόσιους υπάλληλους, αφού το Δημόσιο Δίκαιο και ο Κώδικας Δεοντολογίας των Δημόσιων Υπηρεσιών καθιστούν υποχρεωτική την αναφορά περιπτώσεων διαφθοράς στους επόπτες τους.

Οι υπάλληλοι ιδιωτικών εταιρειών από την άλλη, απολαμβάνουν ασθενέστερη προστασία. Η εσωτερική καταγγελία είναι δυνατή, και η αναφορά εγκληματικής δραστηριότητας είναι -θεωρητικά- υπεράνω των εταιρικών συμφερόντων. Ωστόσο οι ιδιωτικοί υπάλληλοι που δέχονται αντίποινα βασίζονται στο Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών για να ασκήσουν τα δικαιώματά τους. Σε περιπτώσεις υπαλλήλων που έδειξαν να πράττουν καλοπροαίρετα και με τις αναφορές τους οδήγησαν στην αποκάλυψη παρατυπιών που έβλαπταν το κοινό συμφέρον, οι δικαστικές αποφάσεις έδειξαν την τάση να τους ευνοούν.

Το 2004, προκειμένου να εναρμονιστεί με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Αστικού Δικαίου για τη Διαφθορά, η Κύπρος θέσπισε νόμο για την ποινικοποίηση της άσκησης αντιποίνων ενάντια στους καταγγέλλοντες παρατυπιών, οι παραβάτες του οποίου τιμωρούνται με χρηματική ποινή ή φυλάκιση. Ωστόσο αυτή η ρύθμιση δεν συμπεριλαμβάνει την προστασία του πληροφοριοδότη μετά την καταγγελία, ούτε προβλέπει τις περιπτώσεις στις οποίες οι επόπτες παραμελούν ή ακόμα εμποδίζουν εσκεμμένα, την συνέχιση της καταπολέμησης των παρατυπιών.

Ένδειξη των νομοθετικών ελλείψεων αποτελεί επίσης το γεγονός πως ο κυπριακός νόμος περί Τερματισμού της Απασχόλησης είναι ασαφής ως προς την καταγγελία παρατυπιών - δεν περιλαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις - ενώ παράλληλα δεν υπάρχει θεσμοθετημένο κυβερνητικό όργανο για την επεξεργασία και την έρευνα των υποθέσεων καταγγελιών.

Πρόσφατες ή Τρέχοντες Πρωτοβουλίες και Τάσεις

Μολονότι οι πολιτικές πρωτοβουλίες για την ενδυνάμωση των δικαιωμάτων όσων καταγγέλλουν παρατυπίες είναι λιγοστές τα τελευταία χρόνια, μία τραγωδία έχει προκαλέσει έναν διαρκή διάλογο σχετικά με το ζήτημα.

Την 11^η Ιουλίου του 2011, 98 κιβώτια με εκρηκτικά εκτεθειμένα στον ήλιο για περισσότερα από δύο χρόνια ανατινάχθηκαν στη ναυτική βάση Ευάγγελος Φλωράκης. 13 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, συμπεριλαμβανομένου του Διοικητή του Ναυτικού, ενώ τραυματίστηκαν άλλοι 63 και τέθηκαν εκτός λειτουργίας οι δύο εκ των τριών σταθμών παροχής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και όλες οι μονάδες αφαλάτωσης νερού, αφήνοντας το μεγαλύτερο μέρος της χώρας δίχως ρεύμα και πόσιμο νερό.

Ο τότε Επίτροπος Περιβάλλοντος, Χαράλαμπος Θεοπέμπτου, έκανε έκκληση για έναν νόμο συγκεκριμένα για την καταγγελία παρατυπιών, υποστηρίζοντας ότι η τραγωδία θα μπορούσε να έχει αποτραπεί αν υπήρχαν δίαυλοι για την αναφορά και τη διερεύνηση προβλημάτων.

Ένα νομοσχέδιο προτεινόμενο από το Υπουργείο Οικονομικών σε συνεργασία με τη Διεθνή Διαφάνεια – Κύπρος, το Κυπριακό παράρτημα της Διεθνούς Διαφάνειας, παρουσιάστηκε στο γραφείο του Γενικού Εισαγγελέα το 2015 και βρισκόταν σε εκκρεμότητα μέχρι και το 2016.

Υποθέσεις Καταγγελιών

Από το 2009 μέχρι το 2012 μία υπόθεση καταγγελίας με σκανδαλώδη παρελκόμενα απασχόλησε την κοινή γνώμη και τα ΜΜΕ. Ένας ανώτερος αξιωματούχος ισχυρίστηκε ότι επιτελικά στελέχη του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος προσλαμβάνονταν βάσει κομματικών συμφερόντων και παραποιούσαν αποτελέσματα ελεγκτικών διαδικασιών. Ο υπουργός Μιχάλης Πολυνείκης κατηγορήθηκε για άμεση ανάμιξη στην υπόθεση, ενώ απαγγέλθηκαν κατηγορίες και επιβλήθηκαν πρόστιμα και σε δύο άλλους υπαλλήλους οι οποίοι κρίθηκαν ένοχοι για νεποτισμό το 2012. Ήταν οι πρώτες περιπτώσεις καταδίκης για υπόθεση αυτού του είδους στην ιστορία της χώρας.

Δεχόμενος δημόσια αναγνώριση από το κοινό και τα ΜΜΕ για την πράξη του, ο καταγγέλλων πήρε προαγωγή. Οι δύο καταδικασθέντες υπάλληλοι πήραν επίσης προαγωγή, ενώ επετράπη στον Πολυνείκη να διατηρήσει την υπουργική του ιδιότητα.

Στατιστικά Στοιχεία

Καθώς η Κύπρος δεν διαθέτει κάποια υπηρεσία ή φορέα που να διαχειρίζεται καταγγελίες παρατυπιών, ο αριθμών των υποθέσεων και των εκβάσεων τους παραμένει άγνωστος.

Η Κοινή Αντίληψη για την Καταγγελία Παρατυπιών και τους Πληροφοριοδότες

Εν μέρει λόγω των στενών κοινωνικών δεσμών στη χώρα, τα ΜΜΕ και το γενικό κοινό τείνουν να αποδίδουν τις καταγγελίες σε πολιτικά κίνητρα, όταν κάποιος παρέχει πληροφορίες για εγκλήματα σχετικά με παρατυπίες ή διαφθορά. Έτσι οι καταγγέλλοντες διατρέχουν τον κίνδυνο να βρεθούν στο κέντρο της πολιτικής αρένας, ενώ διακυβεύεται η αντικειμενικότητα του διαλόγου για τις επιπλοκές των υποθέσεων, όπως και για το ίδιο το ζήτημα της καταγγελίας παρατυπιών.

Ύστερα από την οικονομική κρίση στην Κύπρο τα έτη 2012- 2013, η οποία είχε στον πυρήνα της την υπερέκθεση των τραπεζών σε διογκωμένα χρέη εταιρειών ακινήτων, όλο και περισσότεροι πολίτες απαιτούν ενισχυμένη διαφάνεια και ευθύνη από την κυβέρνηση και τον χρηματοπιστωτικό τομέα.

Δυνατότητες και Κέντρα Ενημέρωσης

Το 2015, το κυπριακό παράρτημα της Διεθνούς Διαφάνειας συνείσφερε με ένα νομοσχέδιο για την καταγγελία παρατυπιών. Με το σλόγκαν «Απαιτώ Διαφάνεια», ο οργανισμός ξεκίνησε τη λειτουργία ενός κέντρου για την υπεράσπιση και την παροχή νομικής βοήθειας στους καταγγέλλοντες. Στις υπηρεσίες του κέντρου συμπεριλαμβάνεται η επεξεργασία αναφορών από μάρτυρες και θύματα περιστατικών διαφθοράς, καθώς και μία ανοιχτή τηλεφωνική γραμμή για την καταγγελία δωροδοκιών.